

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістра
(освітній ступінь)

на тему:

**«ФОРМУВАННЯ ПОЛКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи ДО-21м
спеціальності 012 «Дошкільна освіта», ОС «магістр»
(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

Лелик Мирослава Іванівна
(прізвище та ініціали студента)

Керівник канд.філол.наук, доц. Курило О.Й.
(прізвище та ініціали)

Рецензент канд.пед.наук, доц. Ваколя З.М.
(прізвище та ініціали)

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО - МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	9
1.1. Термінологічне поле дослідження	9
1.2. Полікультурність і полікультурна освіта як філософська та соціально-педагогічна проблема	20
1.3. Сутність полікультурної компетентності майбутніх вихователів	34
РОЗДІЛ 2. ПОЛІКУЛЬТУРНА ОСВІТА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	51
2.1. Критерії, показники та рівні сформованості полікультурної компетентності майбутніх вихователів	51
2.2. Стан сформованості полікультурної компетентності майбутніх вихователів	57
2.3. Модель полікультурної освіти майбутніх вихователів ЗДО	61
2.4. Аналіз результатів дослідження	66
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75
ДОДАТКИ	83

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасні процеси глобалізації та демократизації, позначені посиленням інтеграційних процесів та інтенсивною міграцією населення, ставлять на порядок денний завдання виховати у молодого покоління принципово нові якості, пов'язані з толерантним ставленням до всього іншого – того, що виходить за межі звичного сприйняття певної етнічної групи, проявом віротерпимості й миролюбності, запобіганням різним видам екстремізму, що мають для багатонаціональної й багатоконфесійної України особливу значущість.

У зв'язку з цим Україна, реалізуючи право на самовизначення, окреслює серед найважливіших пріоритетів своєї національної політики відновлення в усій повноті духовного життя етнічних спільнот на принципах урахування їхніх інтересів щодо мови, культури, традицій і створення для цього сприятливих умов.

Ці засадничі ідеї відображені в низці визнаних в Україні міжнародних документів (Конвенція про права людини (1948 р.), Конвенція про права дитини (1989 р.), Декларація принципів толерантності (1995 р.), Декларація про права осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних або мовних меншин (1992 р.) та ін.), а також державних законодавчих актів, зокрема: Конституції України (1996 р.), Законі України «Про національні меншини в Україні» (1992 р.) та ін., документах системи освіти України: Законах України «Про освіту» (2012 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про дошкільну освіту» (2001 р.), Національній доктрині розвитку освіти (2002 р.), концепціях національного виховання (1995 р.), громадянського виховання (2000 р.), національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015 р.) та ін. У цих документах особливу увагу сконцентровано на тому, що в багатокультурному просторі освіта має бути зорієнтована на підготовку особистості, здатної до міжкультурної комунікації та взаємодії на засадах толерантності, усвідомленні загального й особливого в різних способах

життя, культурних цінностей, виховання молодих людей у дусі відповідальності за себе, свою країну, світ, в якому вони живуть.

У сучасних умовах загострення політичної та соціальної ситуації в Україні особливого значення набуває діяльність вихователів закладів дошкільної освіти у поліетнічному суспільстві, серед дітей дошкільного віку. У зазначеному контексті спеціальна підготовка майбутніх вихователів в умовах закладів вищої освіти є безперечно актуальною. Відтак, зміст і методика професійної підготовки повинна включати полікультурну освіту майбутніх вихователів ЗДО.

Останнім часом активно досліджуються загальні проблеми полікультурної освіти (В. Аношкіна, Д. Бенкс, В. Болгаріна, Ю. Давидов, Н. Дем'яненко, Л. Горбунова, О. Грива, О. Гукаленко, О. Гуренко, Г. Дмитрієв, М. Євтух, В. Макаєва, В. Матіс, С. Ніето, О. Плахотнік, В. Подобєд, С. Сисоєва, Л. Супрунова, А. Сущенко та ін.), різні аспекти полікультурного виховання (В. Бойченко, О. Джуринський, О. Дубасенюк, В. Компанієць, Т. Левченко, І. Лощенова, Г. Назаренко та ін.), навчання в контексті діалогу культур (В. Біблер, А. Гадамський, Ю. Пасов та ін.), виховання толерантності, емпатії, зокрема, у міжетнічних стосунках (А. Авксентьєв, Т. Атрощенко, З. Гасанов, В. Заслуженюк, В. Кузьменко, Н. Лебедева, В. Присакар, П. Саух, Т. Стефаненко, Ю. Яценко та ін.), дидактичні можливості полікультурного освітнього простору навчального закладу (В. Василенко, Ш. Демисенова, Т. Коваль, І. Лабушкіна, та ін.), полікультурне виховання дітей дошкільного (А. Богуш, Н. Гончар, Л. Зданевич, К. Крутій, В. Ляпунова, М. Олійник та ін.). Проте в сучасній педагогічній літературі бракує робіт, присвячених розкриттю сутності, структури та методики формування полікультурної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі фахової підготовки у закладах вищої освіти.

Об'єктивна потреба суспільства і держави в підготовці майбутніх вихователів до роботи в полікультурному суспільстві, а також відсутність

концептуального розв'язання визначеної проблеми зумовили вибір теми дослідження «Формування полікультурної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти».

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні процесу формування полікультурної компетентності майбутніх вихователів в умовах вищого педагогічного навчального закладу.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження**.

1. На основі вивчення філософської, етнопсихологічної, соціально-педагогічної літератури визначити та схарактеризувати концептуальні підходи до полікультурної освіти.

2. Визначити сутність і структуру полікультурної компетентності майбутніх вихователів, схарактеризувати критерії, показники й рівні її сформованості та виявити стан сформованості полікультурної компетентності студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта».

3. Дослідним шляхом перевірити ефективність моделі формування полікультурної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Об'єкт дослідження - професійна підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Предмет дослідження - теоретичні і методичні засади полікультурної освіти майбутніх вихователів.

Методи дослідження визначалися його метою, необхідністю розв'язання теоретичних і практичних проблем. Для виконання поставлених завдань використовувались такі методи: *теоретичні*: аналіз, узагальнення, систематизація інформаційних ресурсів філософської, етнопсихологічної, соціально-педагогічної та науково-методичної літератури, що дозволили визначити понятійний апарат дослідження, аналіз нормативних і програмно-методичних документів у сфері вищої педагогічної освіти та результатів педагогічного експерименту допоміг у з'ясуванні реального стану професійної підготовки майбутніх вихователів до роботи в полікультурному

суспільстві; *емпіричні*: діагностичні (анкетування, інтерв'ювання, бесіда, тестування, вивчення продуктів навчально-пізнавальної діяльності студентів, метод експертного оцінювання), пряме й опосередковане педагогічне спостереження для виявлення рівня сформованості полікультурної компетентності майбутніх вихователів; педагогічний експеримент – для перевірки ефективності педагогічних умов формування полікультурної компетентності майбутніх вихователів ЗДО; *статистичні*.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що результати та висновки можуть бути використані під час навчання студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта».

База дослідження: педагогічний факультет МДУ, Великолучківський ДНЗ № 1.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати магістерської роботи оприлюднено на науково-методичних семінарах кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти.

Публікація. До проблеми формування полікультурної компетентності майбутніх вихователів ЗДО.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (76 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 89 сторінок.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі представлено теоретичне обґрунтування проблеми полікультурної освіти майбутніх вихователів ЗДО та особливостей роботи щодо формування полікультурної компетентності студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» МДУ. Результати дослідження засвідчили досягнення мети, вирішення поставлених завдань і дали змогу сформулювати висновки.

1. На основі вивчення філософської, етнопсихологічної, соціально-педагогічної літератури встановлено, що останнім часом поняття полікультурності в Україні та за кордоном набуває статусу міждисциплінарного теоретичного концепту, який залучено до наукового пошуку, що ведеться у філософських, соціальних, психолінгвістичних, мовознавчих, психолого-педагогічних та інших напрямках. Сьогодні полікультурність досліджується в контексті розв'язання проблеми національної ідентичності особистості, виховання етнічної толерантності, культури міжнаціонального спілкування, попередження міжетнічних конфліктів, подолання негативних етнічних стереотипів, попередження етнокультурної маргінальності тощо. Доведено пріоритет проблеми професійної підготовки майбутніх педагогів, зокрема, вихователів ЗДО, до роботи в багатокультурному суспільстві.

Встановлено, що реалізація полікультурної освіти майбутніх вихователів в умовах вищого педагогічного навчального закладу здійснюється шляхом полікультурної спрямованості загальної мети навчально-виховного процесу та завдань на кожному етапі роботи; конкретизації змістовного компонента професійної підготовки майбутнього вихователя з урахуванням специфіки діяльності в полікультурному середовищі; гармонізації міжетнічних стосунків між суб'єктами педагогічного процесу; застосування доцільних традиційних та інноваційних

методів до полікультурної підготовки вихователів ЗДО в умовах вищого педагогічного навчального закладу.

Зазначені підходи до полікультурної освіти майбутніх вихователів реалізуються з дотриманням певних принципів (гуманізму, толерантності, культуродоцільності, діалогу та взаємодії культур, домінування проблемних культурознавчих завдань, етнопсихологізації, етнопедагогізації, полілінгвізму, системності), на яких ґрунтується навчально-виховний процес вищого педагогічного навчального закладу.

2. Визначено, що полікультурна компетентність майбутнього вихователя ЗДО - це інтегративна якість особистості майбутнього фахівця, що формується в процесі полікультурної освіти у ЗВО та включає систему відповідних знань, умінь, навичок, інтересів, потреб, мотивів, цінностей, психічних властивостей, досвіду дотримання соціальних норм і правил поведінки, необхідних для буденного життя й професійної діяльності в сучасному багатокультурному суспільстві, і відображається в здатностях ефективно розв'язувати завдання професійної педагогічної діяльності на основі позитивної взаємодії з представниками різних культур.

У структурі полікультурної компетентності майбутнього вихователя наявні такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, який включає ціннісні орієнтації в полікультурному просторі, мотивацію на взаємостосунки з представниками іноетнічного населення; особистісний (особистісні здатності, що знаходять відображення в певних психологічних якостях), когнітивний компонент, що містить знання та вміння, пов'язані з полікультурністю, особливостями соціально-педагогічної роботи в поліетнічному суспільстві; діяльнісно-поведінковий як певна модель професійної взаємодії з представниками різних етнічних спільнот; комунікативний (здатність до іншомовної комунікації) і рефлексивний, що передбачає здатність до самоаналізу та самооцінки професійних дій у полікультурному просторі. Відповідно до кожного структурного компонента визначено критерії, показники й рівні її сформованості: мотиваційно-

ціннісний, особистісний, когнітивний, діяльнісно-поведінковий, комунікативний, рефлексивний.

Доведено, що повноцінність і всебічність вираження представлених вище критеріїв та показників будуть служити ключем до визначення рівнів сформованості полікультурної компетентності майбутнього вихователя, а саме: високого, середнього та низького.

3. Теоретично обґрунтовано та апробовано модель полікультурної освіти майбутніх вихователів, яка дозволяє розкрити зміст концептуальних положень стосовно конкретних умов організації занять, доцільність вибору їхніх оптимальних форм, забезпечити раціональне співвідношення методів і засобів полікультурної підготовки майбутніх фахівців ЗДО.

У моделі подані основні компоненти педагогічного процесу: цільовий, суб'єкт-суб'єктний, змістовий, організаційний, технологічний і результативний. Цільовий компонент моделі включає мету і завдання полікультурної освіти майбутніх вихователів, суб'єкт-суб'єктний – суб'єктів навчально-виховного процесу в університеті та взаємозв'язки між ними, змістовий – зміст полікультурної освіти майбутніх вихователів у вищому педагогічному навчальному закладі, організаційний – етапи реалізації моделі на спеціальності 012 «Дошкільна освіта», технологічний – методи, форми та засоби навчання й виховання. Установлено, що домінуювальним методом навчання з позицій полікультурної освіти є розв'язання професійних полікультурно зорієнтованих завдань та ситуацій.

Рекомендовано доповнити зміст дисциплін навчального плану спеціальності 012 «Дошкільна освіта» полікультурною тематикою. В рамках досліджуваної проблеми, більш досконалий результат отримаємо на основі використання трансдисциплінарного підходу, який полягає в синтезі полікультурних ресурсів різних дисциплін, адже науково доведено, що знання проблем полікультурності й сутності педагогічної діяльності в багатокультурному суспільстві необхідно вивчати з позиції різних наук.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>